

Fiatalok helyzete az EU-országokban a gazdasági válság idején és azt követően

Medgyesi Márton

10.61501/TRIP.2018.10

1. Bevezetés

A fiatalokat az átlagosnál nagyobb mértékben érintette a 2008–2009-es időszakban az Európai Unió gazdaságait sújtó recesszió, és ennek a korcsoportnak az azt követő gazdasági stagnálás hosszadalmas időszakában is nehézségekkel kellett szembenéznie (*Eurofound, 2012, O'Reilly, és szerzőtársai, 2015*). A gazdasági válság és az azt követő időszak munkaerőpiaci nehézségei súlyos következményekkel jártak a fiatal népesség számára. Nőtt a fiatalok körében a szegények aránya, és nőtt a fiatalabb és idősebb felnőttek közötti jövedelmi egyenlőtlenség. A gazdasági válságjelenségek ugyanakkor az évtized közepén már enyhültek, és az EU legtöbb tagországának gazdasága újra növekedésnek indult, a munkanélküliség pedig csökkenni kezdett. Ennek a fejezetnek a célja, hogy röviden bemutassa a fiatalok munkaerőpiaci és jövedelmi helyzetének alakulását az EU különböző országaiban a gazdasági válság óta eltelt időszakban.

A recessziónak a fiatalok munkaerőpiaci esélyeire és jövedelmi helyzetére gyakorolt hatása ugyanakkor nemcsak országok között mutatott eltéréseket, hanem társadalmi csoportok között is. A családi háttér meghatározza, hogy mennyire sebezhetőek a fiatalok a gazdasági válság időszakában, valamint azt is, hogy hogyan tudnak megbirkózni a recesszió következményeivel. A családok anyagi, kulturális és kapcsolati tőke átadásával befolyásolják gyermekeik életesélyeit. A kevés erőforrást öröklő fiatalok nagyobb valószínűséggel lépnek be a munkaerőpiacra alacsony iskolai végzettséggel, alacsony szintű készségekkel, és nagyobb a valószínűsége, hogy a sikerhez szükséges információval és kapcsolatokkal sem rendelkeznek. Számukra a hosszú távú munkanélküliség fenyegetése részben az előző generációtól kapott örökség részét képezi. Emellett a család szerepet játszhat a válság káros következményeinek enyhítésében is, amikor anyagi és/vagy nem anyagi transzferek révén segítik a szülők a bajba jutott gyermekeket.

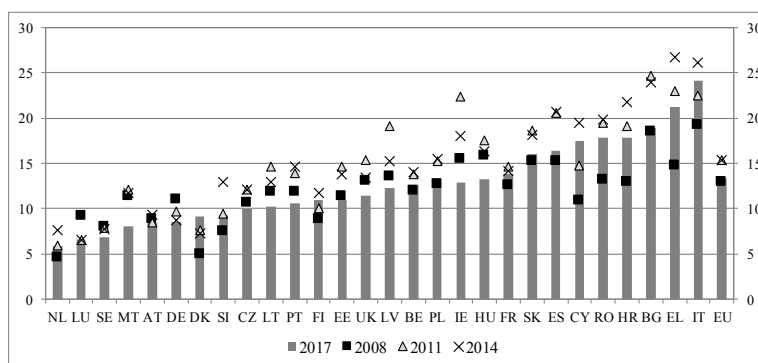
Mindezek miatt a fejezetben kitérünk a fiatalok körében a gazdasági válsággal való megbirkózás lehetőségeinek egyenlőtlenségeire is, bemutatva a szülői háttérnek az iskolázottságra és a munkaerőpiaci kimenetekre gyakorolt hatását. Esősorban a 15–24, illetve a 15–29 éves korosztályt vizsgáljuk. Ez a korcsoport magában foglalja az iskolai végzettség megszerzését és a munkaerőpiaci pályafutás kezdetét. Ugyanakkor bizonyos esetekben a korcsoport felső határát 34 éves korig kitoljuk, mivel a hosszabb iskolai pályafutás és a fiatalok munkaerőpiaci integrációjának nehézségei a harmincas éveik elején levők helyzetét is megnehezíti.

2. Fiatalok munkaerőpiaci helyzetének változása

2.1. NEET és munkanélküliség

A fiatalok munkaerőpiaci helyzetével kapcsolatos leggyakrabban használt mutatók egyike azok százalékos arányát mutatja meg, akik sem foglalkoztatásban, illetve sem oktatásban vagy képzésben nem vesznek részt (*Not in education and employment, NEET*). E mutató értéke a válság idején a legtöbb EU-tagállamban nőtt a 15 és 29 év közötti korosztályban (*1. ábra*). A legnagyobb mértékű növekedést 2008 és 2014 között Görögországban (15 százalékról 27 százalékra) és Cipruson (11 százalékról 20 százalékra) regisztrálták, de ezenkívül Spanyolország, Olaszország és a délkelet-európai uniós tagállamok (Bulgária, Románia, Horvátország) esetében is jelentősen nőtt a sem foglalkoztatásban, sem oktatásban részt nem vevők aránya. Csak néhány tagország volt – Luxemburg, Németország, Ausztria, Svédország és Málta –, ahol ez a mutató 2008 és 2014 között nem nőtt. Írországban vagy Lettországban a válság idején (2008 és 2011 között) tapasztalható növekedést a következő időszakban (2011 és 2014 között) már csökkenés követte. 2014 és 2017 között ugyanakkor szinte minden országban csökkent a sem foglalkoztatásban, sem képzésben részt nem vevő fiatalok aránya. Az utóbbi évek kedvező fejleményei ellenére azonban számos országban, így Olaszország, Görögország, Horvátország, Románia, Ciprus mellett Finnországban és Dániában is a gazdasági válság előtti értéknél magasabb szinten áll 2017-ben a sem foglalkoztatásban, sem oktatásban nem részt vevő fiatalok aránya.

1. ábra. A nem foglalkoztatott és oktatásban, képzésben részt nem vevő fiatalok aránya (15–29 éves népesség, százalék)

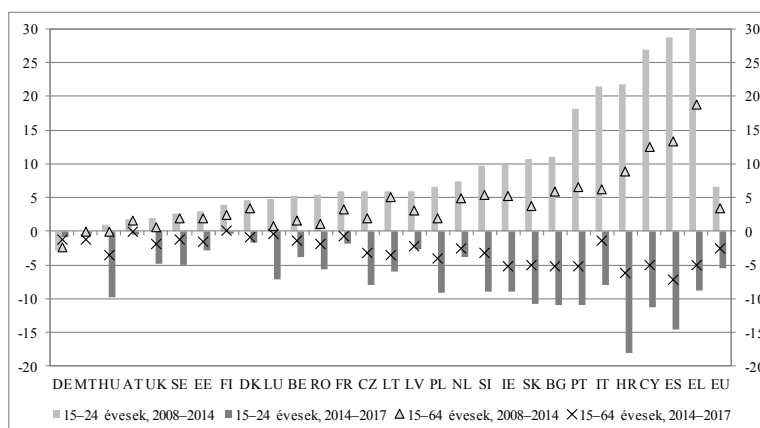

Rövidítések: AT: Ausztria, BE: Belgium, BG: Bulgária, CY: Ciprus, CZ: Cseh Köztársaság, DE: Németország, DK: Dánia, EE: Észtország, EL: Görögország, ES: Spanyolország, FI: Finnország, FR: Franciaország, HR: Horvátország, HU: Magyarország, IE: Írország, IT: Olaszország, LT: Litvánia, LU: Luxemburg, LV: Lettország, MT: Málta, NL: Hollandia, PL: Lengyelország, PT: Portugália, RO: Románia, SE: Svédország, SI: Szlovénia, SK: Szlovákia.

Forrás: Eurostat-adatbázis, edat_ifse_20.

A társadalmi kirekesztés által különösen érintett fiatalok egyik csoportját a munkanélküliek jelentik. A gazdasági válság az EU-ban a fiatalok munkanélküliségének növekedését eredményezte. A 2008 és 2011 közötti időszakban leginkább azokban az országokban nőtt a fiatalok munkanélkülisége, amelyeket a legjobban sújtott a recesszió, mint például Görögország, Spanyolország, Lettország, Litvánia és Írország. Ezekben az országokban az összes aktív korú (15–64 évesek) körében a munkanélküliségi ráta 8–10 százalékponttal emelkedett, míg a 15–24 évesek körében ennél is nagyobb mértékben nőtt (15 ponttal Írországban és 23 ponttal Görögországban). A fiatalok munkanélküliségi rátájának növekedése emellett azokat az országokat is érintette, ahol összességében kisebb mértékű volt a munkanélküliség növekedése. A 2011 és 2014 közötti időszakban a munkanélküliségi ráta és a fiatalok munkanélkülisége tovább nőtt a dél-európai országokban. Ezzel szemben a balti államokban, Írországban, az Egyesült Királyságban és Magyarországon ebben az időszakban már visszaesett a munkanélküliség, és csökkent a fiatalok között is az állástalanok aránya. A 2008 és 2014 közötti időszakot összességében növekvő munkanélküliség jellemezte szinte minden EU-tagországban, és az is általánosan jellemző, hogy a fiatalok munkanélküliségi rátájának emelkedése az átlagosnál nagyobb mértékű volt (2. ábra).

2. ábra. A munkanélküliségi ráta változása 2008 és 2017 között
(százalékpontos változás)

Megjegyzés: rövidítéseket lásd az 1. ábra alatt.

Forrás: Eurostat-adatbázis, lfsa_urgaed tábla.

Az elmúlt néhány évben ezzel szemben a munkanélküliség ráták csökkenését látjuk az EU-tagországok nagy részében. A csökkenés Horvátországban és Spanyolországban volt a legnagyobb mértékű, tehát olyan országokban, amelyekben a megelőző időszakban nagymértékben nőtt a munkanélküliség. A fiatalok esetében jellemzően az átlagosnál nagyobb volt a munkanélküliségi ráta csökkenése ebben az időszakban, tehát megállapítható, nemcsak a gazdasági recesszió, hanem a fellendülés is nagyobb mértékben érintette ezt a korcsoportot.

Az Eurofound (2012) tanulmánya megállapítja, hogy a munkanélkülieken kívül vannak más csoportjai is a fiataloknak, akiket nagymértékben fenyeget a társadalmi kirekesztés. Ide tartoznak azok, akik egyéb kötelezettség (például gyermeknevelés) vagy munkaképtelenség miatt nem vesznek részt foglalkoztatásban vagy oktatásban, és azok a kiábrándult fiatalok is, akiknek foglalkoztatásban vagy oktatásban/képzésben való részvételét nem akadályozzák más kötelezettségek vagy a munkaképtelenség.

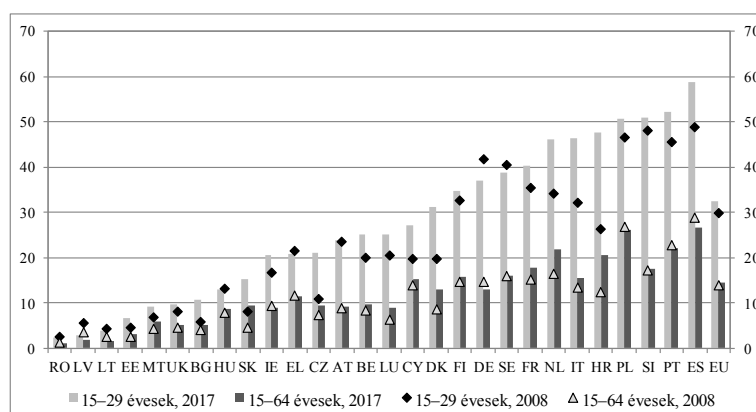
2.2. Munkaerőpiaci bizonytalanság és a fiatalok foglalkoztatása

A fiatal felnőttek munkaerőpiaci integrációjának problémáit nem csak az előző szakaszban tárgyalt indikátorokkal jellemezhetjük. A munkaerőpiacok ugyanis több-kevésbé szegmentáltak az európai országokban és számos országban az „atipikus” szerződésekkel (például határozott idejű szerződések, részmunkaidő) foglalkoztatott dolgozók a munkaerőpiac sérülékenyebb, kiszolgáltatottabb szegmensét jelentik. A határozott idejű munkaszerződés kevésbé biztonságos foglalkoztatást jelent, mivel gyakran kevésbé szigorú elbocsátási feltételekkel jár. Ezenkívül a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatott munkavállalók sokszor kevésbé férnek hozzá a képzéshez, a fizetett betegszabadsághoz, a munkanélküliségi- és nyugdíjbiztosításhoz, és ez a fajta foglalkoztatás sokszor alacsonyabb fizetést is jelent. A részmunkaidős munkavégzés is sokszor alacsonyabb óránkénti bérekkel, a szegényebb képzési és karrierlehetőségekkel, valamint hosszabb távon alacsonyabb nyugdíjjogosultságokkal is jár.

Amint a 3. ábrán látható, a fiatal munkavállalók körében a korlátozott időtartamú szerződéssel foglalkoztatottak aránya az EU-országok többségében nőtt 2008 és 2017 között. A legfontosabb kivétel ez alól Németország és Svédország, ahol a foglalkoztatott fiatalok körében a határozott idejű szerződések aránya csökkent. Az is nyilvánvaló, hogy a határozott idejű munkavégzés gyakorisága nagyobb mértékben nőtt a fiatalok körében, mint az összes foglalkoztatott körében, ahol Hollandia és Horvátország kivételével csak kisebb mértékű változások figyelhetők meg az ilyen szerződések előfordulásában. A dél-európai országokban (Spanyolország, Olaszország), néhány kelet-európai országban (Horvátország, Cseh Köztársaság), valamint Hollandiában és Dániában különösen nagymértékű volt a határozott idejű foglalkoztatás növekedése a fiatalok körében.

A fenti adatok is illusztrálják, hogy a foglalkoztatott fiatalok közül is sokan a munkaerőpiac periferiáján vannak, alacsony foglalkoztatási biztonságot, viszonylag alacsony bért és kevés előmeneteli lehetőséget kínáló állásokban dolgoznak. A kérdés az, hogy ezekből az állásokból van-e továbblépés biztonságosabb, jobban fizetett foglalkoztatáshoz, vagy az ilyen munkahelyeken dolgozó fiatalok nagyobb valószínűséggel maradnak egész karrierjük során a munkaerőpiac periferiáján. Egyes kutatások (például *Chung és szerzőtársai*, 2012) szerint a stabil foglalkoztatásba való átment esélye alacsonynak és csökkenőnek bizonyult, így a recessziós évek tartós hátrányt jelentettek a munkaerőpiacra érkezők számára.

3. ábra. Határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak aránya, 2008, 2017 ((foglalkoztatottak százaléka)

Megjegyzés: rövidítéseket lásd az 1. ábra alatt.

Forrás: Eurostat-adatbázis, lfsa_etpgar tábla.

2.3. A fiatalok munkanélküliségének hosszú távú következményei

Annak ellenére, hogy a meginduló fellendülés a legtöbb tagországban csökkentette a fiatalok munkanélküliségét ez nem jelenti azt, hogy a probléma megoldódott. Egyrészt 2017-ben a fiatalok munkanélküliségi ráta a legtöbb országban meghaladja a válság előtti szintet, másrészt kutatások szerint a fiatalok munkanélkülisége maradandó következményekkel járhat a munkaerőpiaci kilátásokra és az egyéni jólétre nézve. A szakirodalom felhívja a figyelmet arra, hogy a fiatalok munkanélküliség tapasztalata növeli a későbbi munkanélkülivé válás valószínűségét, és csökkenti a jövőbeni kereseteket. Az irodalom a munkanélküliség maradandó hatásának több lehetséges okát is azonosítja. A munkanélküliséget megtapasztalók jövőbeli esélyeit rontja az elmaradt munkatapasztalat és az, hogy a munkanélküliségi időszakok alatt az emberi tőkéjük leértékelődhet, illetve az is, hogy a munkanélküliség időtartamát a potenciális munkaadók az alacsony produktivitás jeleként értelmezhetik (*Scarpetta és szerzőtársai*, 2010). Minél hosszabb ideig tart a munkanélküliség, annál nagyobb lehet az egyéni termelékenység csökkenése, és minél alacsonyabb a képzettség szintje, annál hosszabb távon lesz a munkanélküliségnek káros hatása.

Az empirikus elemzések is kimutatják, hogy a munkaerőpiaci karrier korai szakaszában a munkanélküliség tapasztalata káros hatással van a foglalkozta-

tásra (*Bell–Blanchflower*, 2011). Ezt a negatív hatást olyan különböző munkaerőpiacokkal és jóléti rendszerekkel jellemezhető országokban is megfigyelték, mint Németország, Svédország, Olaszország vagy az Egyesült Királyság. A szakirodalom azt is kimutatta, hogy a munkatapasztalat elvesztése jelentős hatással van a munkanélküliség után a fiatalok keresetére. A munkanélküliséghez kapcsolódó keresetcsökkenés nagysága országonként eltérő. Például a skandináv országokban végzett tanulmányok becslése szerint a munkanélküliség után 5-6 évvel Svédországban 17 százalékos (*Nordström Skans*, 2011) és Finnországban 25 százalékos (*Verho*, 2008) keresetcsökkenés volt megfigyelhető.

3. Fiatalok jövedelmi helyzetének változása

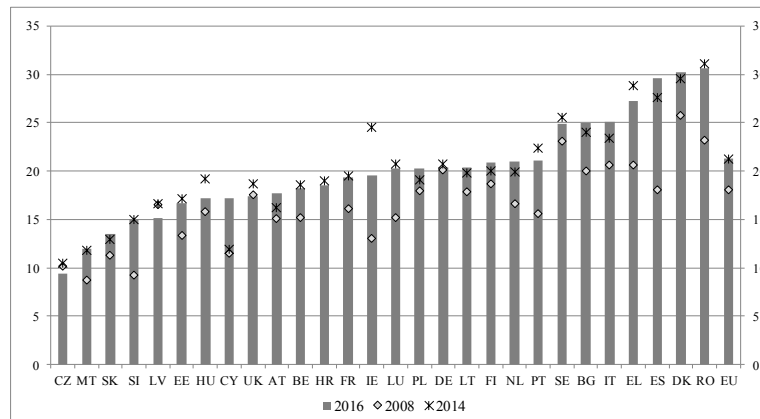
A következőkben a háztartások éves rendelkezésre álló jövedelme alapján vizsgáljuk a fiatalok jövedelmi helyzetét. A rendelkezésre álló jövedelemben a háztartás tagjainak munkajövedelme, önfoglalkoztatásból származó jövedelme, tőkejövedelmei (beleértve a vállalkozói jövedelmeket) és az állami újraelosztásból kapott jövedelmek (nyugdíjak, munkanélküliségi támogatások, családtámogatások, segélyek stb.) egyaránt beszámítanak, a közvetlen adók (jövedelemadók és társadalombiztosítási járulékok) pedig levonásra kerülnek. A háztartásokban élő személyek jövedelmi helyzetének jellemzésére az ekvivalens jövedelem fogalmát használjuk, a fogyasztási egységek számát az OECD-II-es ekvivalenciaskála segítségével számítva.

Az önálló háztartásban élő fiatalok jövedelmi helyzete természetesen függ iskolai végzettségüktől, munkaerőpiaci helyzetüktől (van-e munkahelyük, munkanélküliek vagy inaktívak) és a háztartásuk összetételétől (hány kereső és hány eltartott van a háztartásban). A szüleikkel egy háztartásban élő fiatalok jövedelmi helyzetét szüleik munkaerőpiaci helyzete és a szülői háztartás összetétele is befolyásolja. Jelen esetben a fiatalok jövedelmi helyzetét a jövedelmi szegénység szempontjából fogjuk elemezni, szegénynek tekintve azokat, akik az ekvivalens háztartási jövedelem mediánjának 60 százalékánál alacsonyabb jövedelemből élnek.

Ahogy a 4. ábra adatai is mutatják, a 2008 és 2014 közötti időszakban a fiatalok romló munkaerőpiaci helyzete a szegénység növekvő kockázatában is megmutatkozott. A fiatalok jövedelmi szegénysége 2008 és 2014 között szinte valamennyi EU-tagállamban nőtt. A legjelentősebb növekedést Írországban mérték, ahol 13 százalékról 25 százalékra emelkedett a fiatalok körében a szegények aránya. Nem sokkal maradt el ettől a növekedési ütemtől Spanyolország, ahol 10 százalékponttal növekedett a szegények aránya, és Görögország, valamint Románia sem, ahol a nyolc százalékpontos növeke-

dést mértek. Portugáliában, Szlovéniában és Luxemburgban is tapasztalható a szegénység növekedése a 16–29 évesek körében, ezekben az országokban 5 százalékpont körüli volt a mutató emelkedése. Németországban, Cipruson, Csehországban és Lettországon az ifjúsági szegénységi ráta változatlan maradt ebben az időszakban voltak. Az EU-tagországok mintegy felére volt jellemző ebben az időszakban, hogy a fiatalok körében nagyobb mértékű volt a szegénységi ráta növekedése, mint a teljes aktív korú népességben. Ezzel szemben mindössze két ország volt (Németország és Ciprus), ahol a szegénységi ráta növekedése a fiatalok körében elmaradt az összes aktív korúak körében mért aránytól.

4. ábra. Jövedelmi szegénységi ráta a 16–29 éves korosztályban, 2008, 2014, 2016 (százalék)

Megjegyzés: rövidítéseket lásd az 1. ábra alatt. Szegénységi küszöbnek az ekvivalens háztartási jövedelem mediánjának 60 százalékát tekintjük.

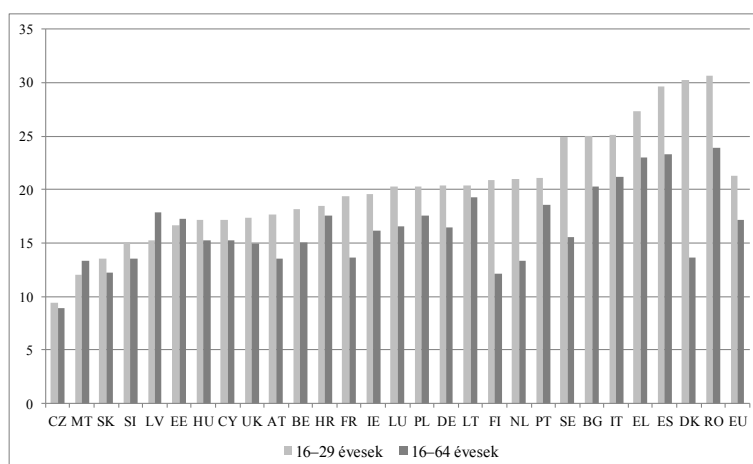
Forrás: Eurostat-adatbázis ilc_li02 tábla.

A 2014 óta eltelt években a szegénységi ráta növekedése a legtöbb országban megállt a fiatalok körében. Csak Cipruson (5 százalékpontos növekedés), illetve Spanyolországban (2 százalékpont) nőtt azóta számottevő mértékben a szegények aránya. Írországon ezzel szemben 5 százalékpontos csökkenést, míg Magyarországon 2 százalékpontos csökkenést regisztráltak. A többi ország esetében 2 százalékpontnál kisebb mértékű volt a szegénységi ráta változása. Mindezek ellenére a legtöbb EU-országban a fiatalok körében a szegénységi ráta meghaladja az összes aktív korúra jellemző értéket (5. ábra). A különbség jelentős azokban az országokban, ahol a válság sújtotta a

fiatalkat, mint Görögország, Spanyolország vagy Írország, de az északi országok esetében is magas, ahol a korai emancipációnak köszönhetően átlagon felüli a fiatalok szegénységi kockázata.

5. ábra. Jövedelmi szegénységi ráta különböző korcsoportokban, 2016 (százalék)

Megjegyzés: rövidítéseket lásd az 1. ábra alatt. Szegénységi küszöbnek az ekvivalens háztartási jövedelem mediánjának 60 százalékát tekintjük.

Forrás: Eurostat-adatbázis ilc_li02 tábla.

4. Szülői háttér és a fiatalok helyzete

A generációk közötti társadalmi mobilitás elemzése az egyén helyzete és a szülei státusa közötti összefüggést vizsgálja. Ez a perspektíva azért fontos, mert a jövedelmek és más kimenetek (például egészség, elégedettség) egyenlőtlenségei könnyebben elfogadhatók, ha a társadalom mobil, ha bőséges lehetőséget kínál az alacsony státusúak számára, hogy társadalmi hátrányait leküzdjék, és előre lépjenek. A társadalmi mobilitást vizsgáló tanulmányok megállapítják, hogy a szülők és a gyermek jövedelmi helyzete pozitívan korrelál (*Becker–Tomes*, 1986, *Blanden*, 2013), és a szegénnyé válás valószínűsége magasabb az alacsonyabb társadalmi státusú családok gyermekeinek körében (*Whelan és szerzőtársai*, 2013).

Az alábbi fejezet röviden összefoglalja, hogy a szülői háttér hogyan hat a gazdasági válság idején a fiatalok munkaerőpiaci és jövedelmi helyzetére. Először a szülői háttérnek a fiatalok iskolázottságára való hatásáról ejtünk

szót, aztán pedig arról, hogy a szülői háttérben meglévő különbségek hogyan hatnak a munkaerőpiaci esélyekre. Ahogy azt a *Feigenbaum* (2016) hangsúlyozta, a gazdasági recesszió hatása a társadalmi mobilitásra pozitív és negatív is lehet. A gazdasági recesszió hozzájárulhat a mobilitás növekedéséhez, mivel a recesszió megzavarhatja a szülők társadalmi státuszát átörökítő mechanizmusokat. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a szegényebb családok kevésbé képesek megbirkózni a recesszióval, ezért gyermekeik, akik esetleg egyébként felkapaszkodtak volna a jövedelmi létrán, végül a recesszió miatt maradnak alacsony státuszúak.

4.1. Családi háttér és iskolázottság

Az iskolázottság a munkaerőpiaci sikeresség kulcsfontosságú meghatározója és a gazdasági válság hatása is erősebb volt alacsony iskolai végzettségű fiatalok esetében. A családi háttér különböző okok miatt hatással lehet a gyermekek iskolai eredményére. Az emberi tőke-elmélet szerint a családoknak a gyermekek iskoláztatásával kapcsolatos döntéseit az oktatás hasznaival és költségeivel kapcsolatos megfontolások irányítják (*Becker–Tomes*, 1986). Az alacsonyabb státusú családok esetében alacsonyabb lesz a gyermekek iskolázottsága, amennyiben alacsonyabb megtérülést tudnak elérni az iskolázásba való befektetésen, vagy ha az iskoláztatásnak számukra magasabb költségei vannak. Alacsonyabb megtérülés lehet például annak a következménye, ha a hátrányos helyzetű gyermekek alacsonyabb színvonalú oktatási intézményekbe járhatnak, vagy ha a családjaik társadalmi kapcsolatai kevésbé képesek segíteni őket a munkaerőpiacon (*Behrman–Knowles*, 1997). Az alacsony jövedelmű családok számára a jövedelmi korlát is megnehezítheti a gyermekek iskolai sikerességét, hiszen ezek a családok kevesebbet tudnak költeni az iskolai sikert befolyásoló eszközökre vagy különórákra.

Az oktatási mobilitással kapcsolatos összehasonlító kutatások azt vizsgálják, hogy mennyire erős az összefüggés szülők és gyermekek iskolázottsági szintje között a különböző oktatási rendszerekkel és jóléti rendszerekkel jellemezhető országokban. Általában az EU-országokban végzett tanulmányok azt találják, hogy a mediterrán országokban és a kelet-európai országokban az oktatási mobilitás viszonylag alacsony, míg a skandináv országokban magas a mobilitás, a nyugat-európai országokat pedig a társadalmi mobilitás közepes szintje jellemzi (például *Hertz és szerzőtársai*, 2007, *Di Paolo és szerzőtársai*, 2013, *Schneebaum és szerzőtársai*, 2015). Ezt a mintát a közelmúltbeli adatok is megerősítik. *Grundiza–Lopez Vilaplana* (2013) az EU–SILC 2011 évi adatfelvétele alapján jelentős különbségeket talált a tagországok között. Bulgáriában, Szlovéniában és Horvátországban a szülők és

gyermekük iskolázottsága közötti összefüggés erősségét mérő esélyhányados jóval magasabb volt az átlagosnál, azaz ezekben az országokban erősebb kapcsolat a szülők és a gyermekek iskolázottsága között. Eközben Norvégiában, Észtországban, Dániában és Finnországban a mutató értéke az átlagosnál lényegesen alacsonyabbnak bizonyult.

4.2. Családi segítség és munkaerőpiac

A magas társadalmi státusú szülők nemcsak a gyermekek iskolázottságát képesek pozitívan befolyásolni, de a családi háttér meghatározza az iskolából való kilépés után a munkaerőpiaci esélyeket is. A szülők anyagi támogatása vagy a szülői házba való visszaköltözés lehetővé teszi a fiatal felnőttek számára, hogy hosszabb ideig keressenek munkát, ami javíthatja a keresési eredményeket (Jacob, 2008). A családok abban is nyújthatnak anyagi támogatást, hogy a fiatalok vállalkozói tevékenységet kezdjenek munkanélküliség esetén. A családok segíthetnek a fiatal munkaerőpiacon nehéz helyzetben lévő felnőtteknek információval és kapcsolatokkal is (lásd például *Montgomery*, 1991, *Bartus*, 2001). A szülői háttér közvetett hatásai között pedig megemlíthetjük olyan készségeknek, attitűdöknek a továbbörökítését, amelyek befolyásolják a munkaerőpiaci esélyeket (*Bowles–Gintis*, 2002).

A szülői háttérnek a munkaerőpiaci sikerességre gyakorolt hatásával kapcsolatban számos új eredmény született a *Strategic Transitions of Youth Labour (STYLE)* EU FP7-es projekt keretében. *Berloffa és szerzőtársai* (2015) például azt találta, hogy legalább az egyik szülő stabil foglalkoztatottsága növeli annak valószínűségét, hogy az iskolából kikerülő fiatalok hamarabb találnak stabil munkát, és csökkenti a tartósan munkanélkülivé vagy inaktív-vá válás valószínűségét. A szerzők úgy találták, hogy akik válság idején (2008–2011) léptek a munkaerőpiacra, általában nagyobb nehézségekkel találkoztak a munkaerőpiacra való átmenetben, de a foglalkoztatott szülők gyermekei nagyobb védelmet élveztek a belépési nehézségekkel szemben. *Filandri és szerzőtársai* (2017) azt vizsgálták, hogy a családi háttér hogyan hat a tanulmányok befejezése után öt évvel a munkaerőpiaci sikerességre. Az EU–SILC 2011 évi adatai alapján azt találták, hogy a magasabb képzettségű szülők gyermekei azonos iskolai végzettség mellett is nagyobb eséllyel voltak sikeresek a munkaerőpiacon, és kisebb eséllyel váltak munkanélkülivé öt évvel az iskolai befejezése után.

4.3. Családi háttér és fiatalkori szegénység

Az iskolázatáshoz vagy a munkaerőpiaci érvényesüléshez adott segítség mellett a családok közvetlenül is nyújthatnak a felnőtt gyermekeknek anyagi vagy természetbeni támogatást, például a szülői házba való költözés lehetőségének biztosításával (Swartz és szerzőtársai, 2011). A szüleik otthonában élő fiatal felnőttek aránya nagyon különbözik az EU-országokban. A szülőkkel lakó 25–34 évesek aránya például jóval magasabb a dél-európai, közép-európai és délkelet-európai országokban, mint a nyugat- vagy észak-európai országokban. Az előbbi országcsoportokban a szülői otthonban élő fiatal felnőttek aránya 37 százalék (Ciprus, Csehországban) és 56 százalék (Szlovákia) között mozog, míg Belgiumban és Németországban 14–17 százalék megfelelő arány. Az EU–SILC adatai szerint a szüleikkel lakó fiatalok aránya a 18–24 éves és 25–34 éves korcsoportban 6, illetve 13 országban nőtt 2006 és 2010 között. A legnagyobb mértékű növekedést a 18–24 évesek körében Magyarországon mérték (7 százalékpont) 2008 és 2010 között, a válság éveiben (lásd Függelék F1.ábra). Az idősebb korosztályban, Szlovákiában és Magyarországon történt a legnagyobb mértékű növekedés (8 százalékpont), de Portugáliában is 6 százalékponttal nőtt a szülőkkel lakók aránya.

Mazzotta–Parisi (2018) a szülői házból való elköltözés és a szülői házba való visszatérés valószínűségét elemzi az EU–SILC longitudinális adatai alapján. A válság előtti és a válság utáni éveket összehasonlítva, a szülőktől való elköltözés valószínűségében egyedül a nyugat-európai országokban találnak változást, ahol a vizsgált időszakban csökkent a szülői házból való elköltözés esélye. Ezekben az országokban továbbra is jellemzően korábban hagyják el a fiatalok a szülői házat, mint a dél-európai vagy kelet-európai országokban, de a recesszió okozta bizonytalan gazdasági helyzetben jellemző volt a szülőktől való elköltözés későbbre halasztása. A szerzőpáros is megállapítja, hogy a szülői házba visszatérő fiatalok aránya a kelet-európai országok kivételével minden országcsoportban emelkedett.

A szakirodalom szerint anyagilag a fiatal felnőttek számára kedvező lehet a szülői házban maradni (megtakarítás a bérleti díjon, közüzemi számlákon stb.), és a szülőkkel lakás megvédheti a fiatal felnőtteket az elszegényedéstől (*Aassve és szerzőtársai*, 2012, *Gáti és szerzőtársai*, 2012). Az együttlakás mellett a szülők anyagi transzferekkel is segíthetnek a fiatalok munkanélküliségének következményeinek mérséklésében. A családon belüli pénzügyi transzferek előfordulását ugyanakkor nagymértékben meghatározza a szülők jövedelmi és vagyoni helyzete. A magas jövedelmű családok gyermekei szükség esetén sokkal nagyobb valószínűséggel kapnak anyagi segítséget. *Papuchon* (2014) megállapítja, hogy míg a fiatal felnőttek körében nőtt a

szüleikkel együtt lakók aránya a válság idején, a szülők által gyermekeinek nyújtott pénzügyi segítség előfordulása nem emelkedett. Ennek egyik lehetséges oka éppen az erős kapcsolat a transzferek és a szülői jövedelem között: a munkanélkülivé váló fiatal felnőttek szülei gyakran nem képesek pénzügyi támogatást nyújtani gyermeküknek.

5. Következtetések

Ebben a fejezetben a fiatalok munkaerőpiaci és jövedelmi helyzetének alakulását mutattuk be a gazdasági válság kezdete óta eltelt időszakban. A fiatalok munkanélküliségi rátája általában az átlagosnál magasabb. Egyrészt a vállalatok gyakran törekszenek arra, hogy tapasztalt munkavállalókat vegyenek fel, és inkább azokkal kezdik az elbocsátásokat, akik kevesebb időt töltöttek a cégnél. Másrészt a fiatal felnőttek munkaerő-kínálata is hajlamos hozzájárulni a magasabb munkanélküliségi rátákhoz: a fiatalok jellemzően gyakrabban váltanak munkahelyet, mert keresik azt a munkát, amely leginkább megfelel preferenciáiknak és készségeinek.

A gazdasági válság súlyosbította ezt a különbséget, mert a fiatalok munkanélküliségi rátája nagyobb mértékben nőtt, mint a teljes munkanélküliségi ráta, és emellett növekedett azok aránya is, akik sem oktatásban, sem foglalkoztatásban nem vesznek részt. A fiatalok munkanélküliségi rátájának növekedése 2008 és 2014 között részben azokban az országokban volt a legjelentősebb, amelyeket a gazdasági válság legnagyobb mértékben sújtott. A 2014-et követő években az EU-tagországok többségében ugyanakkor csökkent a fiatalkori munkanélküliség, mégpedig a teljes munkanélküliség ráta csökkenésénél nagyobb mértékben. A munkaerőpiaci helyzettel párhuzamosan változott a fiatalok jövedelmi helyzete is: 2008 és 2014 között növekedett a fiatalok körében a szegénységi ráta, a 2014 óta eltelt években viszont megállt a szegénységi ráta növekedése a legtöbb országban. Annak ellenére, hogy a kedvező konjunktúra a fiatalok helyzetét is javította, a szakirodalom kiemeli, hogy a fiatalkori munkanélkülivé válás hosszabb távon is negatív hatást gyakorol a fiatalok későbbi munkaerőpiaci esélyeire, illetve a felnőtté válás folyamatainak különböző elemeire (például szülőktől való elköltözés).

A szakirodalom azt is megállapítja, hogy a gazdasági válság következményei súlyosabbak voltak az alacsonyabb státusú családokból származó fiatalok körében. A családi háttér hatással volt a munkaerőpiaci sikerességet nagymértékben meghatározó iskolázottságra, de emellett közvetlen is befolyásolta a fiatalok munkaerőpiaci sikerességét a válság éveiben. A jómódú családok gyermekei nemcsak kisebb eséllyel váltak munkanélkülivé, de családjaik segítségére is jobban számíthattak amennyiben ez bekövetkezett.

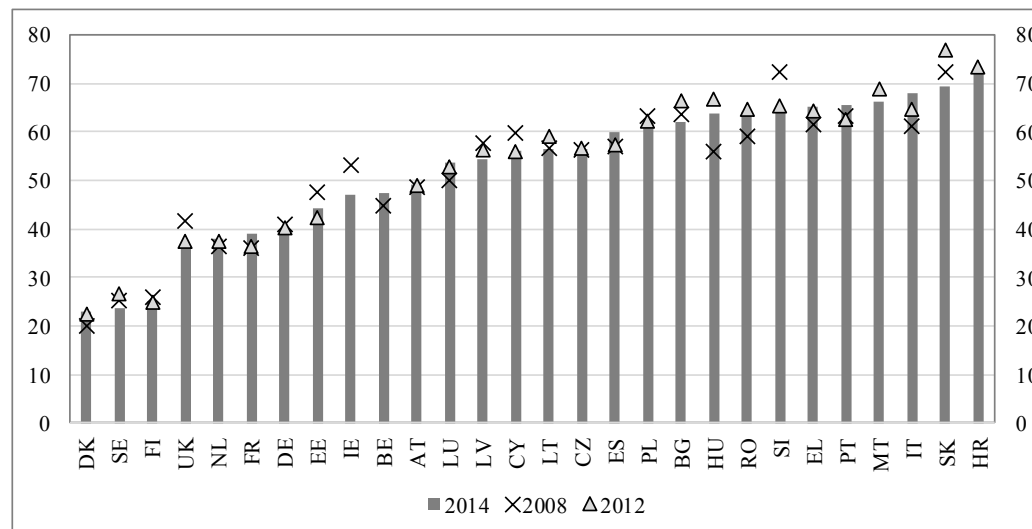
IRODALOM

- Aassve, A.–Davia, M.–Iacovou, M.–Mazzucco, S. (2007): Does leaving home make you poor? Evidence from 13 European countries. *European Journal of Population*, Vol. 23. No. 3–4. 315–338. o.
- Bartus Tamás (2001): Social capital and earnings inequalities. The role of informal job search in Hungary. PhD-disszertáció, University of Groningen.
- Becker, G.–Tomes, N. (1986): Human capital and the rise and fall of families. *Journal of Labor Economics*, Vol. 4. No. 3. 1–47. o.
- Behrman, J. R.–Knowles, J. C. (1997): How strongly is child schooling associated with household income? Working Paper, 1997/22. Penn Institute for Economic Research.
- Bell, D. N. F.–Blanchflower, D. G. (2011): Young people and the great recession. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 27. No. 2. 241–267. o.
- Berloffá, G.–Filandri, M.–Matteazzi, E.–Nazio, T.–Negri, N.–O’Reilly, J.–Villa, P.–Zuccott, C. (2015): Work-poor and work-rich families: Influence on youth labour market outcomes. STYLE Working Papers, STYLE WP8.1 CROME, University of Brighton, Brighton. https://www.style-research.eu/wordpress/wp-content/uploads/ftp/STYLE-Working-Paper-WP8_1.pdf.
- Blanden, J. (2013): Cross-country rankings in intergenerational mobility? A comparison of approaches from economics and sociology. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 27. No. 1. 38–73. o.
- Bowles, S.–Gintis, H. (2002): The inheritance of inequality. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 16. No. 3. 3–30. o.
- Chung, H.–Bekker, S.–Houwing, H. (2012): Young people and the post-recession labour market in the context of Europe 2020. *Transfer*, Vol. 18. No. 3. 301–317. o.
- Di Paolo, A.–Raymond, J. L.–Calero, J. (2013): A new proposal to gauge intergenerational mobility: Educational mobility in Europe as a case study. *Social Indicators Research*, 114. 947–962. o.
- Eurofound (2012): Young people not in employment, education or training. Characteristics, costs and policy responses in Europe. Eurofound, Dublin.
- Feigenbaum, J. J. (2016): Intergenerational mobility during the great depression. Kézirat.
- Filandri, M.–Nazio, T.–O’Reilly, J. (2018): Youth transitions and job quality: How long should they wait and what difference does the family make? Megjelent: O’Reilly, J.–Leschke, J.–Ortlieb, R.–Seeleib-Kaiser, M.–Villa, P. (szerk.): *Youth Labor in Transition*. Oxford University Press New York, megjelenés alatt.
- Gáti, A.–Medgyesi, M.–Özdemir, E.–Ward, T. (2012) Young people in the crisis. Research Note, 5/2012, European Commission, Social Situation Observatory.
- Grundiza, S.–Lopez Vilaplana, C. (2013): Intergenerational transmission of disadvantage statistics. Eurostat, *Statistics in Focus*, 27/2013.
- Hertz, T.–Jayasundera, T.–Piraino, P.–Selcuk, S.–Smith, N.–Verashchagina, A. (2007): The inheritance of educational inequality: International comparisons and fifty-year trends. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, Vol. 7. No. 2. 1–48. o.
- Jacob, M. (2008): Unemployment benefits and parental resources: What . No. 2. 147–163. o.
- Mazzotta, F.–Parisi, L. (2018): Stuck in the parental nest? The effect of the economic crisis on young Europeans’ living arrangements. Megjelent: O’Reilly, J. Leschke, J. Ortlieb, R. Seeleib-Kaiser, M. –Villa, P. (szerk.): *Youth Labor in Transition*. Oxford University Press, New York, megjelenés alatt

- Montgomery, J. D. (1991): Social networks and labor-market outcomes: Toward an economic analysis. *The American Economic Review*, Vol. 81. No. 5. 1408–1418. o.
- Nordström Skans, O. (2011): Scarring effects of the first labor market experience. IZA Discussion Paper, No. 5565. <http://ftp.iza.org/dp5565.pdf>.
- O'Reilly, J.–Eichhorst, W.–Gábos, A.–Hadjivassiliou, K.–Lain, D.–Leschke, J. és mások (2015): Five characteristics of youth unemployment in Europe: Flexibility, education, migration, family legacies, and EU policy. *SAGE Open*, 2015, 1–19. o.
- Papuchon, A. (2014): Les transferts familiaux vers les jeunes adultes en temps de crise: le charme discret de l'injustice distributive. *Revue française des affaires sociales*, Vol. 1. No. 1–2. 120–143. o.
- Scarpetta, S.–Sonnet, A.–Manfredi, T. (2010): Rising youth unemployment during the crisis: How to prevent negative long-term consequences on a generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 106. OECD Publishing.
- Schneebeum, A.–Rumplmaier, B.–Altzinger, W. (2015): Gender in intergenerational educational persistence across time and place. *Empirica*, 42. 413–445. o.
- Swartz, T. T.–Kim, M.–Uno, M.–Mortimer, J.–O'Brien, K. B. (2011): Safety nets and scaffolds: Parental support in the transition to adulthood. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 73. No. 2. 414–429. o.
- Verho, J. (2008): Scars of recession. The long-term costs of the Finnish economic crisis, IFAU–Institute for labour market policy evaluation. Working Paper, No. 2008:9.
- Whelan, C. T.–Nolan, B.–Maitre, B. (2013): Analysing intergenerational influences on income poverty and economic vulnerability with EU-SILC. *European Societies*, Vol. 15. No. 1. 82–105. o.

FÜGGELÉK

F1. ábra. Szüleikkel egy háztartásban élő 18–24 évesek aránya, 2008, 2012, 2014 (százalék)

Megjegyzés: rövidítéseket lásd az 1. ábra alatt.

Forrás: saját számítás, EU-SILC.

